

Meg egy festmény... Ez az a híres kép? Amelyiken éppen a széken ül? Egyesek szerint mozgatni tudja a szemeit, mert él és a szemei jobbra-balra néznek...” És így tovább. A *Duplex Planet* egyfajta talált irodalmat nyújt az olvasónak, olyan dolgokat, amelyek tulajdonképpen a legnormálisabb valósághoz tartoznak, s legfeljebb a rézsútos megvilágítás, a szokatlan irányú sűrűfény miatt kaptak ezúttal olyan élesre rajzolt kontúrokat. A lap azonnal roppant népszerű lett az underground berkeiben is, és talán azért, mert a szövegekben az abszurd és a meghökkentően reális olyan merészen fedik át egymást.

David Greenberger: The Duplex Planet. No 92. 1988

Ha ezek után a legjelentősebb mail art publikációs sorozat, a *Commonpress* egyes köteteinek a címeit sorolom fel, akkor ezt a valóságot előcsalogató játékot tovább folytathatjuk. Meghökkentő, hogy első hallásra mennyire emlékeztetnek ezek a címek a *Duplex Planet* témaköreire: „Mi a különbség nyitott és zárt között? Erotika és művészet. A költeménytől a költészetig. Boks, boksolás, boksolók. Kerék-ötletek. A könnyed kezek. Pozitív-negatív. Olasz speciál-szám. Posta. Naplólapok. Fehér dolgok. Képes a művész a túlélés kérdésében segíteni? Cipők – menj, ahova akarsz! Kézzel pecsételt önarcképek. Művész-posta-

bélyegek. A modern görög, a modern török. Aktok a bélyegen. Békegalamb. Gyerekek. Ábécék. Többet tudhatsz, mint amennyit elmondhatunk. Politikai szatíra: utóirat. Erkölc és művészet. Romok. A zen és a művészet. Az információ művészet problémái. Rajzolás. Nők: fehérek és feketék. Fény. Találkozások...” – és így tovább. A *Commonpress* első füzetének még nem volt ilyen alcíme. Az itt idézett témákat a másodiktól soroltam fel a harmincegyedikig.

A „ferde fény” ezekben a címekben is megtalálható, noha itt időnként szinte már akadémikus témák is fölmerülnek, mint erkölcs és művészet, vagy a költeménytől a költészetig... stb. Ezek a kiadványok azonban mind olyan antológiák, amelyeknek minden egyes lapját más művész küldte be. Az így összeállt színes egyveleg (néha egyenesen a bazárokkal vetélkedő tarkaság) aztán szükségszerűen rántja vissza a földre a fellegekben járó legmagasztosabb és legsztétikusabb gondolatokat is. Ha végiglapozunk néhány *Commonpress*-számot, akkor meggyőződhetünk róla, hogy tulajdonképpen ugyanazt a menüt kaptuk, csak legfeljebb más feliratú tányérra helyezve. A művészeknek ugyanis a békegalambról is majdnem ugyanaz jutott az eszükbe, mint a „kerék-ötletekről” vagy a könnyed kezeikről – és bármennyire furcsán hangzik is, ez az erősségük. Mert ami úgy igaz, hogy nem konvencionális, az szükségszerűen hasonlít a világra is. Ez a világ pedig – ha jobban megvizsgáljuk – mindenütt nagyon egyforma.

Ez teszi oly zseniálissá a bolondok válaszait, és ettől válik annyira hasonlóvá (és talán néha banális-sá, de legalább igazsá) a fennköltebb esztétika régióiból kizárt alternatív művészek számos megnyilatkozása is.

Ideje azonban, hogy néhány szót ejtsék arról, tulajdonképpen miként született meg ez a *Commonpress*? Ezt a kiadványt a lengyel mail art művész, Pavel Petasz alapította azzal, hogy kidolgozta egy stafétabotként továbbadható „közös” magazin szerkesztésének a játékszabályait. A lapnak egy központi koordinátora volt, aki a nála jelentkező „szerkesztők” közt kiosztotta a magazin egyes számait. Az így kijelölt szerkesztők aztán meghírdették az általuk választott témakört, a szám formátumát és a közlemények beküldési határidejét. Mivel a *Commonpress* egyezményesen 200 példányban készült, a benne publikáló művészek is a legjobban tették, ha rögtön ennyi példányban küldték el munkáikat. Minden egyes megjelenő szám köteles volt közölni a következő, már nyilvántartásba vett kiadványok szerkesztőinek a címét és a bennük való publikáláshoz szükséges egyéb adatokat. A *Commonpress* így nem egyik számáról a másikra készült, hanem egyszerre nyolctíz kiadványa is munkában volt a legkülönbözőbb szerkesztőknél. Ezek a számok aztán változó ritmusban rajzottak ki, néha egy év alatt tucatszámra.

A mail art berkeiben és az egyéb alternatív művész körökben latensül mindig is megvolt erre a permutációra való hajlam, Petasz *Commonpress*-ötlete aztán mintegy legalizálta és intézményes keretek

közé helyezte ezt a lappangó gyakorlatot. Tulajdonképpen nem tett mást, mint hogy továbbfejlesztette a hatvanas évek vége óta már ismert „assembling” műfajt, amelyről a 3. fejezetben bővebben lesz majd szó. De már most szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy mennyire rokon a *Commonpress* szerkesztési elve a Günther Ruch által vázolt rombusz alakú kommunikációs diagrammal. Persze itt egy bonyolult sokszöggel állunk szemben, melynek lehetséges átlói a legkülönbözőbb irányokba futnak. Ugyanígy rokon ez a laza szerkezetű társulás az álnevek használatában és a vándorló folyóiratcímekben megnyilatkozó sajátságos rejtőzködéssel is. Mintha a csupa nagybetűvel írt művész lépne vissza szerepétől, hogy beleolvadjon a háttér kulisszáiba, és ezzel saját személye helyett a *helyszínre* irányítsa a közönség figyelmét.

*

Pavel Petasz csak 1981-ig volt a *Commonpress* koordinátora. Akkor a lengyel postai forgalom nehézségei miatt a kanadai Jupitter-Larsen vette át tőle ezt a tisztséget. Addigra azonban a vándorló folyóiratnak már mintegy ötven száma jelent meg. Az új koordinátor joggal mondhatta, hogy a *Commonpress* nem egy alternatív magazin többé, hanem egy kibontakozófélben lévő nemzetközi performance.

Pavel Petasz: Commonpress. No 1. 1977

Nem sokkal az ötvenedik kiadvány után úgy hozta a sors, hogy én is együtt láthattam a *Commonpress* valamennyi addig megjelent publikációját. Erre az adott alkalmat, hogy Guy Bleus az egyik belgiumi kisváros múzeumában⁶ kiállítást rendezett az általa meghirdetett 56. szám, az „aerogrammes” 621 (!) beérkezett munkájából. Az eseménynek volt valami mélyen valószínűtlen hangulata, mintha egy Magritte-kép terébe léptem volna, s nem egy kiállítás termeibe. Guy nemcsak az egyforma légiposta-levelepapírokra rajzolt több száz alkotást függesztette a falakra egy szinte végtelennek látszó, abszurdan pedáns sorban, hanem – nemhiába nevezte műhelyét Administration Centernek – a kiállítás közepére odaállította saját íróasztalát is, mint az adminisztrációs munkában fölemésztődő hivatalnokélet jelképét.

Már ez az íróasztal is irreálisnak tűnt, úgy ki volt takarítva erre a múzeumi bemutatkozásra. Még inkább irreálisnak tündek az asztal mellé fölállított, krómozott keretű és fölpolírozott fényű üvegvitrinek, amelyekben Guy gyűjteményének büszkesége, a *Commonpress*-kiadványok hiánytalan sora díszelgett. Én egyike voltam a kevés külföldi vendégnek. Guy tehát elvonszolt a sterilen ragyogó vitrinektől, amelyekben a sokféle és sokalakú, néha színes szirmokra bomló kiadványok feküdtek, hogy bemutasson a vernissage-ra érkezett polgármesternek és a városka többi prominens vezetőjének. Nem hiányzott a szmoking és a keménykalap sem.

A *Commonpress* így aztán később is úgy maradt meg bennem, mint egy darab hozzáférhetetlen művészettörténet, amelyet szidollal fényezett föl s emelt a vitrines mennyországba egy keménykalapos, szmokingos úr. Később sokszor jártam Guy lakásán, de mindig valami fontosabbal voltunk elfoglalva – a *Commonpress*-számok átlapozására nem került sor. Lassacskán azonban saját archívumomban is felgyűlt jó néhány belőlük, s így ez a kincs elvesztette titokzatosságát.

*

A *Commonpress*hez hasonló kompilációk sajátságaihoz tartozik még az is, hogy a bennük rendszeresen publikáló művészek idővel valóban egyfajta közösséget alkotnak, és olyan jellegű szolidaritásra is képesek, mintha jó szomszédok volnának. Ennek a jó baráti kapcsolatnak a természete azonban rendkívül absztrakt – a létrejött kommunikáció rendszerint csak egyetlen síkon funkcionál zavartalanul, a művészetre vonatkozó dolgok terén. Nemegyszer előfordult már, hogy hosszú évek „közös” munkája után az ilyen korrespondeáló művészek aztán tényleg találkoztak is egymással – és ez a találkozás azonnal pánikszerű menekülésbe csapott át. Tudtommal Plinio Mesciulam (alias Mohammed) és Vittore Baroni vizsgálták meg először elméletileg is az ilyen „metakommunikációs” kapcsolatoknak a természetét. Erre a kérdésre, valamint azokra a próbálkozásokra, hogy a korrespondeáló művészeket miként lehetne „kong-